

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Politik Okuryazarlık Becerisinin Yeri ve Bu Beceriye Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri *

The Place of Political Literacy Skill in Social Studies Teaching and Social Studies Teachers' Views Towards This Skill

Rabia Cemre AVCI**
Yılmaz GEÇİT***

Öz

Bu çalışmada öncelikle 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda politik okuryazarlık kavramının yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında sosyal bilgiler öğretmenlerinin politik okuryazarlık ile ilgili farkındalıkları ve bu becerinin önemine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Bu Araştırma, 2021-2022 eğitim öğretim yılında yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ilinde, resmi ortaokullarda görevli 30 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma, nitel yaklaşıma göre tasarlanmıştır. Araştırma verileri "Doküman Analizi" ve "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" ile toplanmış, nitel veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında politik okuryazarlık becerisine hemen hemen tüm başlıklarda yer verildiği tespit edilmiştir. Fakat öğretmenlerle yapılan görüşme verilerinin sonucuna göre katılımcıların politik okuryazarlık becerisi ile ilgili yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları ve etkin vatandaşlık kapsamındaki toplumsal faaliyetlere katılım konusunda yeterli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuçlar ışığında bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, sosyal bilgiler öğretim programı, politik okuryazarlık, öğretmen görüşleri

Abstract

In this study, first of all, the place of the concept of political literacy in the 2018 Social Studies Course Curriculum was to be identified. In the second part of the study, the awareness of Social Studies teachers about Political Literacy and their views on the importance of this skill are included.. This research was carried out in the 2021-2022 academic year. The study group of the research consists of 30 social studies teachers working in public secondary schools in Istanbul. The study was designed according to the qualitative research approach. Research data were collected with "Document Analysis" and "Semi-Structured Interview Form", and qualitative data were handled according to content analysis. Based on the findings obtained in the research, it has been determined that political literacy skills are included in almost all sections in the 2018 Social Studies Curriculum. However, according to the results of the interviews with the teachers, it was concluded that the participants did not have sufficient knowledge about political literacy skills, and they were not sufficient to participate in societal activities within the scope of active citizenship. In the light of the obtained results, some suggestions are presented.

Keywords: Social studies, social studies curriculum, political literacy, teacher views

* Bu çalışma, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde Prof. Dr. Yılmaz GEÇİT danışmanlığında Rabi Cemre AVCI tarafından sunulan "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Politik Okuryazarlık Becerisinin Yeri ve Bu Beceriye Yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Bu çalışma için araştırma için Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulundan (21.12.2021 tarih ve 2021/277 toplantı karar sayısı) etik onay alınmıştır.

** Y. Lisans Öğrencisi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı rabiacecmre_avci18@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1102-0069

*** (Sorumlu Yazar/Correspond Author). Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, yilmaz.gecit@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7853-7853-653X

1. Giriş

Çağdaş eğitim anlayışları, bireylerin akademik gelişimleri yanında çeşitli becerilerle donanmış olmalarına da büyük önem vermektedir. Çünkü günümüz dünyasının kaotik problemleriyle baş edebilmek için akademik bilgi yanında becerilerle de donatılmış bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda bütün eğitim kurumlarının önemli bir hedef alanını 21. yüzyıl becerileri teşkil etmektedir. Öte yandan siyasal gelişmelerin toplum hayatı üzerindeki etkisinin varlığı gerçeğinden hareketle bireylerin siyasete yönelik farkındalık düzeyleri de büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda siyasetle de ilişkili olarak yakın zamanda öğretim programlarımızda politik okuryazarlık becerisine yer verilmeye başlanmıştır. Bu beceriyle birlikte diğer tüm becerilerin büyük ölçüde formal eğitim yoluyla olarak verildiği yerler ise eğitim kurumlarıdır.

Eğitim, mevcut dinamiğiyle toplumu saran mühim bir statüye sahiptir (Doğan, 2014). Belirlenmiş amaçlarla öğrencilerde istendik ve gözle görülebilir davranışların sergilenmesini sağlayan eğitim, (Arslan, 2009) insanları politik hayat konusunda bilinçlendirmekte ve insanların yaşadığı toplumda bilinçli vatandaş olmalarını sağlamaktadır (Tarhan, 2019). Bu nedenle bütün gelişmiş ülkeler vatandaşlarını toplumsal düzene ayak uydurmaları ve toplumun gereksinimlerini karşılamak adına kendilerine has bir eğitim sistemi oluşturma çabası içerisinde olmak durumundadırlar. Bu bağlamda şüphesiz bu eğitim sisteminin uygulanmasında öğretmenlere önemli roller düşmektedir (Gül, 2004). Program uygulayıcıları olan öğretmenler ve bunların görev aldığı eğitim kurumları sayesinde devletler bilinçli, hak ve özgürlüklerini bilen, politik bilgiye hâkim bireyler yetiştirmektedir (Hatipoğlu, 2016). Öte yandan toplumlar sürekli ve hareketli bir biçimde değişen dünya düzeni ile daha çok birbirlerine karşı bağımlı hale gelmektedir. Bundan dolayı bireylerin değişen dünya ve toplumsal değişimlere karşı adapte olabilmeleri için politik bilgiye sahip olmaları adapte sürecini kolaylaştırmaktadır (Tarhan, 2019). Politika ve eğitim arasındaki ilişki incelendiğinde eğitimin, politik düzenin devamı konusunda yadsınamaz etkisi olduğu görülmektedir (Aslan, 2019). Bireyin politik bilgisi, katılımı ve ilgisinin artmasıyla birlikte toplumsallaşması daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir.

Politika kelimesinin kökeni eski Yunan şehir devletleri manasında kullanılan *polis* kelimesinden gelmektedir. Siyaset, kelime manası itibariyle Arapça kökenli olup at bakıcısı manasına gelmektedir. Bu mananın Mısırdan Araplara geçtiği de söylenmektedir. Doğudaki Türk İslam devletlerinde siyaset kelimesi uzun dönemler boyunca ceza manasında kullanılmıştır (Aköz, 2018). Politika bireylerin ve toplumun şekillenmesinde önemli etkilere sahiptir (Pacho, 2014, Aktaran Şan, 2021). Aristo “Her devletin iyi bir amaçla kurulmuş bir topluluk olduğunu söylemektedir.”(Aristoteles, 1975). Politika bilimi, toplumsal alandaki çatışmaları ve bu çatışmaların ne şekilde çözüldüğü, çözümüyle alakalı kararların kim tarafından verildiği ve çözümün neticesi ile ilişki içerisinde (Savage, 1996, Aktaran Akhan, 2011). Yine bu bilim, içine başka sosyal bilimlere de alan kapsamlı ve gelişmeye devam eden bir alandır. Öte yandan alanı ve kapsamı henüz tam olarak da belirlenmemiştir (Kapani, 2019). Aynı zamanda politika bilimi politik kurumların meydana gelmesinde ve şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Akhan, 2011).

Politik Okuryazarlık kavramı ise tarihsel süreç boyunca farklı tanımlarla gelişmiştir (Kuş, 2013). Politik okuryazarlık en basit tanımıyla siyasal bilgi sahibi olma durumu anlamına gelir. Crick ve Porter politik okuryazarlığı, bireyi politika hakkındaki konularda bilgi sahibi yapan, sosyal ve kamu hayatına dahil eden, bireyin toplumsal değerleri edinmesini sağlayan beceri ve tutum olarak kabul etmektedirler (Crick ve Porter, 1978, Aktaran Faiz, 2016). Politik okuryazarlık öğrencilere siyasal hayattaki esasları anlama ve yorumlama becerisi kazandırdığı için bireylere eğitim aşamasında bu beceriyi kazandırmak demokrasiyi iyi bir şekilde anlama ve vatandaşlık sorumluluklarını yerine getirme konusunda fayda sağlamaktadır. Politik

okuryazarlık bireylere yeterli derecede politik bilgilere hâkim olma, kendi hak ve sorumluluklarını bilme konusunda ve siyasal sistemleri daha iyi anlamalarını sağlamaktadır. Ancak Politik okuryazarlığın daha iyi anlaşılabilmesi için 3 bileşeni olarak kabul edilen politik ilgi, politik katılım ve politik bilgi kavramlarına da açıklık getirmek gerekir (Dağ ve Koçer, 2019).

Politik ilgi, kamuoyunun oluşmasında ve politik katılımın gerçekleşmesinde önemli bir faktör olarak görülmekte ve katılımın gerçekleşmesindeki en önemli motivasyon olarak kabul edilmektedir. Politik ilginin azlığı politikaya katılımı da olumsuz etkilemektedir (Uluç, 2007, Aktaran Yeşilkuş, 2020).

Politik katılım, tarihsel süreç boyunca çeşitli değişiklikler göstermiştir. Demokrasinin temellerinin atıldığı Antik Yunan devletlerinde politikaya katılım doğrudan sağlanırken günümüzde doğrudan veya dolaylı olarak politik katılım sağlanmaktadır. Politik katılımı birlikte bireyler toplumu ilgilendiren tüm kararlarda söz hakkına sahip olmaktadır (Kaya, 2013).

Politik bilgi ise tüm kavramlarda olduğu gibi tarihsel dönemde Felsefenin bir alanı olarak ele alınmıştır. Zamanla bilimin ve bilgi kavramının gelişmesiyle birlikte tüm bilim dallarının ortak bir konusu olmuştur. Gelişen dünya ile birlikte bilgi kavramı da sürekli olarak gelişmiş ve farklı tanımlarda kullanılmıştır (Uçak, 2010). Politik bilgi bireyleri motive eden düşüncelerden, tutumlardan ve değerlerden ayırt edici özellikte olması gerekmektedir. Bilgi, bilişsel bir süreç ve inanç olmadığı gerçekte mevcut olan bir kavram olarak kabul edilmektedir. Politik bilgi seviyesi bireylerin politik alandaki davranışlarını, tutumlarını ve politik katılımı üzerinde etkilidir (Kaya, 2013).

Okuryazarlık ise bireyin bir amaç doğrultusunda yazabilme ve bu yazılan bilgiyi okuma becerisidir (Lewis ve Wray, 2000, Aktaran Faiz, 2016). Araştırmacılarca göre okuryazarlığın farklı tanımlamaları olsa da en yaygın kabul edilen tanımlama alfabeyle yazma ve yazdığını okuma olarak ifade edilmektedir (Güleç ve Hüdevendigar, 2020). Güneş (2019) ise okuryazarlığı genel olarak bir dildeki işaretleri okuma, yazma ve anlama becerileri olarak ifade ederken, günümüzde buna ek olarak bunları günlük yaşamda kullanma, bireyin sosyal, ekonomik, yurttaşlık görev ve rollerine hazırlanmasının yolu olarak da görüldüğünü ifade etmektedir.

İlköğretimde bulunan öğrencilerin sosyal gelişimlerini henüz tamamlamadığı ama politik fikirlerinde şekillenmeye başladığı bir dönem olduğu için özellikle ilk ve ortaokulda politik okuryazarlık eğitimi verilmelidir. Bu sayede daha tutarlı ve bilinçli politik fikirlerin oluşması sağlanacaktır. Politik okuryazar öğrenciler yetiştirme konusunda öğretmenlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Öğretmenler öğrencilere politik okuryazarlık eğitimi almasını, politika ile ilgili bilgilerinin ve fikirlerinin oluşmasında önemli bir yer tutmaktadır (Tarhan, 2019). Politik okuryazar olmayan bir birey politik konular hakkında eleştirel bakış açısına sahip olamamakta ve karşılaştığı politik sorunları endişe ile takip etmektedir. Bundan dolayı ilköğretimden itibaren öğrencilere politik okuryazarlık eğitimi verilmelidir (Tarhan, 2019). Politik okuryazarlıkla birlikte öğrenciler yaşadıkları toplumda öğrenmiş oldukları bilgi ve becerilerle etkin birer vatandaş olacaktır (Faiz, 2016).

1.1. Sosyal Bilgiler Dersi ve Politik Okuryazarlık

Sosyal Bilgiler bir ders olarak ilk defa 1968 deki öğretim programında yer almıştır (Kuş ve Aksu, 2017). Sosyal Bilgiler ile ilgili yapılan tanımlara bakıldığında, sosyal bilgilerin en genel amacının toplumsal hayat ile politik yaşam arasında aktif ve çağdaşlaşmış nitelikli bireyler yetiştirmek olduğu görülmektedir (Bilgili, 2008). Sosyal bilgilerin diğer önemli bir amacı da nitelikli yetişen bireyleri geleceğe hazırlayarak onların bilgi ve becerilerini artırıp, her alanda aktif bireyler olmalarını sağlamaktır (Tarhan, 2015). Bu dersle birlikte bireylerin

toplumsal hayata daha da çabuk adapte olmaları kolaylaşmaktadır (Kara ve Tangülü, 2017). Sosyal Bilgiler bireyi, toplumu ve bu ikisi arasındaki bağlantıyı inceleyen ve öğrencilere birey ve toplum ilişkisini öğretmeye çalışan bir ders olarak verilmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda sosyal bilgiler dersi öğrencilere bir takım beceriler kazandırmayı hedeflemektedir (Ay ve Yavuz, 2016).

Etkin vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edinen bu disiplinde öğretmenlerinin esas amacı, öğrencilerin gündelik hayatlarındaki ortaya çıkacak sorunlara karşı çözümler bulabilecek seviyeye gelmelerini sağlamaktır. Sosyal bilgiler bu amaç doğrultusunda siyaset biliminden faydalanmaktadır. Çünkü siyaset bilimi bireylerin hayatları boyunca kullanacağı bilgi ve kavramları ele almaktadır. Siyaset bilimi bireyin karşısına çıkan devlet, iktidar, demokrasi, cumhuriyet, güç, anayasa, kanunlar vb. kavramları açıklayarak bireylere fayda sağlamaktadır. Bu kavramların açıklanmasıyla birlikte siyaset bilimi, öğrencilerin pasif vatandaş olmaktan çıkıp aktif birer vatandaş olarak politikayı araştıran ve sorgulayan bireyler olmasını sağlamaktadır (Akhan, 2011).

Sosyal bilgiler dersiyle birlikte öğrencilerin toplumsal hayata hazırlanması amaçlanmakta ve bu hedef doğrultusunda Sosyal Bilgiler müfredatında öğrencilere toplamda 27 beceri kazandırılması hedeflenmektedir (Görmez, 2018). Bu becerilerden en önemli olanlarından biri de *politik okuryazarlık* becerisidir (Köksal ve Erol, 2021). Sosyal bilgiler içeriği itibarıyla bireylerin hayatları boyunca karşılarına çıkacak politik kavram ve hadiseleri de kapsadığı için bu beceri sosyal bilgiler dersi aracılığıyla verilmektedir (Demir, 2019).

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Politik Okuryazarlık Becerisinin yer alma durumunu belirlemek ve toplumsal yaşamda siyasi yönden katılımcı, hak ve ödevlerinin farkında olan vatandaşlar yetiştirme sorumluluğu taşıyan ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin politik okuryazarlıkla ilgili görüşlerine başvurmaktır.

Bilimin ve teknolojinin en üst safhada olduğu 21. yüzyılda tüm devletler vatandaşlarının okuma yazma bilen, bilgiyi arayan, kullanan ve onu geliştiren bireyler olmaları için eğitime büyük oranda yatırım yapmaktadırlar (Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2007). Bireyden eğitim hayatı boyunca kendi benliğini koruma ve topluma hizmet etmesi için gerekli bilgiyi ve becerileri kazanması beklenmektedir. Bu aynı zamanda eğitim sisteminin en temel amaçlarından biridir. (Kara ve Tangülü, 2017). Bu amaçla özellikle uygar toplumlar bireylere birtakım beceriler kazandırmak için eğitime çok önem vermektedir (Görmez, 2018). Günümüzde, globalleşen dünyada tüm devletler vatandaşlarının aktif olarak politik katılım gerçekleştirmesini hedeflemektedir. (Görmez, 2018). 2000 yılından sonra öğretim programlarında yapılan değişikliklerle birlikte okuryazarlık, öğrenciye kazandırılması gereken bir beceri olarak kabul edilmiştir. Bilgi çağıyla birlikte bilgiye ulaşım kolaylaşmış, yeni okuryazarlık türlerinin oluşmasını sağlamış ve bu alanda beklentiler ortaya çıkmıştır (Önal, 2010).

Politik Okuryazarlığın 2018'den itibaren ülkemizde öğretim programlarında yer almasıyla birlikte bireylerden okulda gördükleri derslerden başarılı olmalarının yanı sıra demokratik ilkeleri bilen, bu ilkelere bağlı bireylerin yetişmesini ve temel derslerin yanında politik bilginin de öğretilmesi amaçlanmaktadır (Tarhan, 2015).

Literatür taraması yapıldığında konu ile ilgili yapılan çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. İlgili çalışmaların daha çok ilköğretim öğrencileri ve öğretmen adaylarıyla ilişkili olduğu görülmektedir (Akhan, 2011, Aslan, 2019, Ay ve Yavuz, 2016, Demir, 2019, Faiz, 2016, Kaya, 2013, Tarhan, 2015, Tarhan, 2019). Diğer yandan yapılan bazı çalışmalarda ise bu konunun kuramsal boyutunun incelendiği görülmektedir (Aköz, 2018, Çınar, 2022, Dağ ve Koçer, 2019, Görmez, 2018, Güleç ve Hüdevendigar, 2020, Kara ve Tangülü). Günümüz dünyasında

demokratik vatandaşlık misyonu edinmiş bir disiplinin uygulayıcıları olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin de akademik bir çalışmaya dâhil edilmesi de önem arz etmektedir. Bu önemli becerinin programda yer alma düzeyinin tespiti kadar öğretmenlerin de bu beceriye yönelik farkındalık ve bilgi düzeylerini ve de genel anlamda bu becerinin önemine dönük görüşlerini almak önem taşımaktadır. Çünkü etkin bir politik okuryazarlık becerisini öğrencilere kazandırmanın önemli bir basamağını bu becerinin farkında olan ve onu önemseyen öğretmenlerin varlığı oluşturmaktadır. Bu sebeplerden dolayı bu çalışmamızda sosyal bilgiler öğretmenleri ile görüşme yapılmış ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programında politik okuryazarlık becerisinin yer alma durumu da incelenmiştir.

Araştırmanın Problemi, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında politik okuryazarlık becerisinin yeri ve politik okuryazarlık becerisine yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir? *Alt problemler ise;*

1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Politik Okuryazarlık Becerisinin yer alma durumu nedir?
2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Politik Okuryazarlık Becerisine ilişkin görüşleri nelerdir?

2. Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın modeline, çalışma grubuna, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında politik okuryazarlık becerisinin yer alma durumunun incelendiği ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin politik okuryazarlık becerisi ile ilgili görüşlerinin yer aldığı bu çalışma, doğası gereği nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma hakkında herkesin ortak bir tanım yapması oldukça güçtür (Yıldırım, 1999). Genel olarak nitel araştırma, araştırma konusuna dahil olan birey ve grupların fikirleri alınarak bu fikirlerden ortaya çıkan verilerin yorumlanması yanında aynı zamanda nitel araştırma gözlemcinin yerini tespit eden konumlandırılmış bir aktivitedir (Creswell, 2013). Nitel araştırmacı, araştırma alanlarında vakit harcayan, araştırmaya dahil olan bireylerle yüz yüze ya da çevrimiçi ortamlarda görüşen, bireylerin deneyimlerinden fikirlerinden veriler çıkaran ve araştırma alanında edindiği bilgileri analiz eden kişidir (Yıldırım, 1999). Araştırmada birden fazla nitel veri toplama yöntemi olması ve de durum tespitine yönelik olmasından dolayı nitel durum çalışması olarak ifade edilebilir. Creswell'e (2007) göre durum çalışması, çoklu veri toplama araçlarıyla bir veya birkaç durumun derinlemesine incelendiği nitel nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmada nitel yaklaşıma dayalı doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman inceleme yöntemi araştırmacılar tarafından kullanılan önemli kaynaklar arasında yer almaktadır (Hoepfl, 1997, Aktaran Ay ve Yavuz, 2016). Doküman incelemesi belli başlı beş aşamada yapılabilir. Bunlar sırasıyla dokümanlara ulaşma, orijinalliğini kontrol edilmesi, dokümanların anlaşılması, verilerin analiz edilmesi ve son olarak verilerin kullanılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

2.2. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ilinde, resmi ortaokullarda görev yapan 15 Erkek / 15 Kadın Sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır.

Araştırma çerçevesinde çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin özellikleri Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcı dağılımı

Cinsiyet	Kadın	15
	Erkek	15
Branş	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	30
Mesleki Kıdem	1-5yıl	10
	6-10 yıl	7
	11-15 yıl	8
	16+ yıl	5

2.3. Verilerin Toplanması

Politik okuryazarlığına ilişkin alınan veriler sınıf kademeleri kapsamında ele alınarak veriler bu başlıklar çerçevesinde toplanmıştır. Verilerin toplanması esnasında kullanılan öğretim programlarına T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın resmi internet adresinden ulaşılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmede alınan veriler ise 11 adet açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu ile toplanmıştır. Verilerin analizi içerik analiz ile elde edilmiştir. İçerik analizindeki esas amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramalara ve ilişkilere ulaşmaktır. (Selçuk et al., 2014) Daha sonra araştırmanın nitel boyutu için amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile seçilen 30 öğretmen ile görüşülmüştür.

Araştırmanın verilerinin toplanmasında daha sonra araştırmada kullanılan veri toplama aracının öğretmenlere uygulanabilmesi için gerekli yasal izinler alınmıştır. Google form üzerinden oluşturulan sorular araştırmaya gönüllü olarak katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine e-posta yoluyla iletilmiştir. Formun başlangıç kısmında gönüllü olarak katılımı kabul ediyorum seçeneği sunulmuştur. Üst kısımda değinilen bu süreçlerden sonra ölçme araçları uygulanmış ve araştırmada kullanılacak veriler elde edilmiştir. Görüşme formunun içten/doğru şekilde doldurulması için araştırmanın amacı katılımcılara açıklanmıştır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde doğrudan araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, öğretmenlerin daha rahat cevaplandırabilmeleri için görüşme formu öğretmenlere e-posta ile iletilmiş olup doldurmaları için belirli süre verilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretim programında her bir öğrenme alanı için önerilen politik okuryazarlık becerisi ifadelerinin ve sosyal bilgiler öğretim programında politik okuryazarlıkla ilgili ifadelerinin araştırmacı tarafından nasıl sağlandığını gösteren bir “kontrol listesi” araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Oluşturulan kontrol listesi ile ilgili uzman görüşü alınmıştır.

Bu bağlamda aşağıdaki kontrol listesi oluşturulmuş ve Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Kontrol listesi tablosu

Alt Tema	Kod	
Politik Okuryazarlık	1. Bağımsızlık	11. Vatandaşlık
	2. Demokrasi	12. Etkin- Aktif
	3. Devlet	13. Katılım
	4. Egemenlik	14. Siyaset
	5. Hak	15. Demokratik
	6. Seçim	16. Eleştirel Düşünme
	7. Sosyal Örgüt	17. Duyarlılık
	8. Yönetim	18. İnsan Hakları
	9. Sorumluluk	19. Karar verme
	10. Vatandaş	20. Sosyal Katılım

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin elde edilmesinde nitel yaklaşıma uygun doküman incelemesi ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

“Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir.” (Wach,2013, Aktaran, Kırıl,2020).

“İçerik analizi, özellikle sosyal bilimlerde kullanılan bir araştırma yöntemi ve bu yönetime uygun olarak araştırma tekniğidir.” (Taylan, 2011).

Araştırmanın nitel boyutunda kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu içerik analiz tekniği ile analiz edilmiş olup verilerin ortaya konulması esnasında görüşmeden elde edilen örnek katılımcı açıklamaları içerik analizi yaklaşımı ile gösterilmeye çalışılmıştır. Katılımcılar görüşme öncesinde bilgilendirilmiş olup katılımda tamamen gönüllülük esas alınmıştır.

Bu araştırma kapsamında görüşmeler sonucunda elde edilen veriler belirlenen bir takım tema ve alt temalar dikkate alınarak sınıflandırılmış ve tablo haline getirilmiştir. Tablolar verildikten sonra öğretmenlerin görüşleri tabloların alt kısmında yer almıştır. Alıntılarda katılımcıların isimleri kodlamalar şeklinde verilmiştir. (Ö1, Ö2 gibi) Temaların güvenilirliği için *Güvenirlilik= Görüş Birliği/(Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) X 100* formülü uygulanmıştır. $29/(29+8) X 100$ (%78) uyuşum yüzdesine ulaşılmıştır. Miles ve Huberman uyuşum yüzdesi için %70 ve üzeri yeterli olduğunu belirtmişlerdir. (Miles ve Huberman, 1994, Aktaran, Duban,2010)

3. Bulgular

3.1. Öğretim Programına Yönelik Bulgular

Bu bölümde ilk olarak 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında politik okuryazarlık becerisinin yeri incelenmiş olup daha sonra politik okuryazarlıkla ilgili görüşme yapılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanıtlarına yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretim programı, belirlenen ölçütlere göre incelenmiş ve programda yer alan politik okuryazarlığa ilişkin genel amaçlar, beceriler, kavramlar, değerler, öğrenme alanları ve kazanımlar araştırmaya konu olmuştur.

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Politik Okuryazarlık Becerisine İlişkin Bulgular

3.1.1. Millî Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları Başlığında Yer Alan Açıklamaya İlişkin Bulgular

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Program başlığı politik okuryazarlık açısından incelendiğinde *“...Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır...”* (MEB, 2018), paragrafında vurgulanan eleştirel düşünen, kararlı, topluma ve kültüre katkı sağlayan öğeleri ile politik okuryazarlık arasında ilişki bulunmuştur.

3.1.2. Öğretim Programının Amaçları Başlığında Politik Okuryazarlık Becerisine İlişkin Bulgular

2018 SBÖP'nin amaçları başlığı politik okuryazarlık açısından incelendiğinde

“Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevî değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren,

“Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”’nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak” (MEB, 2018).

Politik okuryazarlıkla ilişkili olduğu varsayılan “haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren” öğelerin vurgulandığı görülmektedir.

3.1.3. Yetkinlikler Başlığında Politik Okuryazarlık Becerisine İlişkin Bulgular

2018 SBÖP da yer alan yetkinlikler bölümünde, “sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler” ve “inisiyatif alma ve girişimcilik” yetkinliklerinin içeriğine bakıldığında politik okuryazarlık ile ilgili olduğu bulgulanmıştır. Programda

“...Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktadır” (MEB, 2018).

Açıklamada yer alan “bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım” (MEB, 2018) içerisinde yer alan sözcükler özellikle politik okuryazarlığın politik bilgi alanı ile ilişkilendirilebilir.

3.1.4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın Özel Amaçları Başlığında Politik Okuryazarlık Becerisine İlişkin Bulgular

2018 SBÖP da yer alan özel amaçlar politik okuryazarlık açısından incelendiğinde aşağıda yer verilen özel amaçların bu beceri ile ilişkili olduğu bulgulanmıştır.

1. *“Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri amaçlanmıştır.” (MEB, 2018)*
2. *“Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları amaçlanmıştır.” (MEB, 2018)*
3. *“Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri” (MEB, 2018)*
7. *“Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları” (MEB, 2018)*
13. *“Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri amaçlanmıştır.” (MEB, 2018)*
14. *“Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri amaçlanmıştır.” (MEB, 2018)*
15. *“İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,” (MEB, 2018)*
- 17 *“Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri amaçlanmıştır.” (MEB, 2018)*

3.1.5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Temel Beceriler Başlığında Politik Okuryazarlık Becerisine İlişkin Bulgular

Tablo 3’te 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan beceriler gösterilmiştir.

Tablo 3: Öğretim programında yer alan beceriler

1. Araştırma	15. Kanıt kullanma
2. Çevre okuryazarlığı	16. Karar verme
3. Değişim ve sürekliliği algılama	17. Konum analizi
4. Dijital okuryazarlık	18. Medya okuryazarlığı
5. Eleştirel düşünme	19. Mekânı algılama
6. Empati	20. Öz denetim
7. Finansal okuryazarlık	21. Politik okuryazarlık
8. Girişimcilik	22. Problem çözme
9. Gözlem	23. Sosyal katılım
10. Harita okuryazarlığı	24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
11. Hukuk okuryazarlığı	25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
12. İletişim	26. Yenilikçi düşünme
13. İş birliği	27. Zaman ve kronolojiyi algılama
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

Kaynak: (MEB, 2018)

Tablo incelendiğinde 2018 SBÖP da 27 temel beceri içerisinde politik okuryazarlık becerisinin yer aldığı görülmektedir.

Tablo 4’te 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler gösterilmiştir.

Tablo 4: Öğretim programında yer alan değerler

Adalet	Estetik
Aile birliğine önem verme	Eşitlik
Bağımsızlık	Özgürlük
Barış	Saygı
Bilimsellik	Sevgi
Çalışkanlık	Sorumluluk
Dayanışma	Tasarruf
Duyarlılık	Vatanseverlik
Dürüstlük	Yardımseverlik

Kaynak: (MEB, 2018)

2018 SBÖP Değerler tablosu incelendiğinde “*Adalet, Bağımsızlık, Duyarlılık, Eşitlik, Saygı, Özgürlük, Sorumluluk Vatanseverlik*, değerlerinin politik okuryazarlıkla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

3.1.6. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar Başlığında Politik Okuryazarlık Becerisine İlişkin Bulgular

2018 SBÖP’nın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar başlığı incelendiğinde aşağıda yer alan 2 maddenin politik okuryazarlıkla ilişkili olduğu gözlemlenmiştir.

1 “Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarında; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerle insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır. Konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmelidir” (MEB, 2018)

10 “Son yıllarda dijital teknolojideki gelişmelere bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmelidir” (MEB,2018)

3.1.7. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Kazanım ve Açıklamalar Başlığına İlişkin Bulgular

Aşağıda (tablo 5) 4. Sınıf Kazanım ve açıklamaları başlığı altında politik okuryazarlıkla ilişkilendirilen öğrenme alanları ve kazanımlar gösterilmiştir. Birey ve Toplum öğrenme alanında 2, etkinlik vatandaşlık öğrenme alanında ise 4 kazanım ilişkili görülmektedir.

Tablo 5: 4. Sınıf politik okuryazarlıkla ilişkili öğrenme alanları ve kazanımlar

Öğrenme Alanları	Kazanımlar
Birey ve Toplum	SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar”
Etkin Vatandaşlık	“SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.” “SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır” “SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir” “SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar”

Kaynak: (MEB, 2018)

Aşağıda (tablo 6) 5. sınıf kazanım ve açıklamaları başlığı altında politik okuryazarlıkla ilişkilendirilen öğrenme alanları ve kazanımlar gösterilmiştir. Birey ve Toplum öğrenme alanında 3, etkinlik vatandaşlık öğrenme alanında ise 4 kazanım ilişkili görülmektedir.

Tablo 6: 5. Sınıf politik okuryazarlıkla ilişkili öğrenme alanları ve kazanımlar

Öğrenme Alanları	Kazanımlar
Birey ve Toplum	“SB.5.1.1. Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder” “SB.5.1.3. Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır” “SB.5.1.4. Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir”
Etkin Vatandaşlık	“SB.5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir” “SB.5.6.2. Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar” SB.5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar” “SB.5.6.4. Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.”

Kaynak: (MEB, 2018)

Aşağıda (tablo 7) 6. sınıf kazanım ve açıklamaları başlığı altında politik okuryazarlıkla ilişkilendirilen öğrenme alanları ve kazanımlar gösterilmiştir. Birey ve Toplum öğrenme alanında 3, etkinlik vatandaşlık öğrenme alanında ise 6 kazanım ilişkili görülmektedir.

Tablo 7: 6. Sınıf politik okuryazarlıkla ilişkili öğrenme alanları ve kazanımlar (MEB, 2018)

Öğrenme Alanları	Kazanımlar
Birey ve Toplum	“SB.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular” “SB.6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.” “SB.6.1.5. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur”
Etkin Vatandaşlık	“SB.6.6.1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır” “SB.6.6.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar”

“SB.6.6.3. Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder”
 “SB.6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar”
 “SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar”
 “SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder”

Kaynak: (MEB, 2018)

Aşağıda (tablo 8) 7. sınıf kazanım ve açıklamaları başlığı altında politik okuryazarlıkla ilişkilendirilen öğrenme alanları ve kazanımlar gösterilmiştir. Birey ve Toplum öğrenme alanında 1, etkinlik vatandaşlık öğrenme alanında ise 3 kazanım ilişkili görülmektedir.

Tablo 8: 7. sınıf politik okuryazarlıkla ilişkili öğrenme alanları ve kazanımlar (MEB, 2018)

Öğrenme Alanları	Kazanımlar
Birey ve Toplum	“SB.7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir”
Etkin Vatandaşlık	“SB.7.6.1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar”
	“SB.7.6.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir”
	“SB.7.6.4. Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder”

Kaynak: (MEB, 2018)

3.2. Öğretmenlerin Politik Okuryazarlık Becerisine Yönelik Görüşlerine Dair Bulgular

Bu bölümde öğretmenlerin politik okuryazarlık becerisine yönelik yapılan görüşmelerden elde edilen verilere ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Görüşmelerde 11 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen bulgular kod, frekans ve katılımcı başlıklarıyla tablo halinde sunulmuştur. Katılımcıların kodlanmasında kullanılan ilk ifade (Ö) öğretmen, bunun ardından kullanılan rakam ise öğretmen sırasını belirtmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlere yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme sorularına ilişkin görüşler aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 9: Politik okuryazarlık kavramının öğrenilme kaynaklarına yönelik katılımcı görüşleri

Kod	Katılımcı	Frekans
Öğretim Programı	Ö1	1
Makale/ Akademik kaynak	Ö3, Ö6, Ö14, Ö15, Ö22, Ö25	6
İnternet/Sosyal Medya	Ö4, Ö16, Ö26, Ö28	4
Kitap	Ö21	1
Lisans-Alan Bilgisi Dersleri	Ö24, Ö12, Ö17	3
Televizyon	Ö10	1
Hayır	Ö1, Ö2, Ö5, Ö7, Ö9, Ö13, Ö19, Ö20, Ö23, Ö29, Ö30	11

Tablo-9 incelendiğinde katılımcıların cevapları 7 başlık altında toplanabilir. Politik okuryazarlık kavramını daha önce duydunuz mu? -Evet ise nasıl/ hangi kaynak ile sorusuna, katılımcılardan 6 kişi kavramı daha önce duyduğunu belirtmiştir. Kaynak göstermelerini istediğinde akademik kaynak/makale cevabını vermiştir. Ö6 “Evet çeşitli makalelerden” yanıtını verirken Ö14 “Evet. Makaleler aracılığıyla” demiştir. Ö15” Evet, akademik çalışmalar aracılığı ile” Ö22 de “Makalelerden” duyduğunu belirtmiştir. 4 katılımcı kaynak olarak internet/sosyal medya yanıtını vermiştir. Ö4 “Evet. Sosyal medyada.” Yanıtı verirken, Ö16 da “Duydum sosyal medyadan.” demiştir.

3 katılımcı ise bu kavramla lisans/alan bilgisi derslerinde karşılaştığını ifade etmiştir. Ö24 “Evet. Üniversite alan bilgisi derslerinde.” Ö12 “Evet üniversitede politikaya giriş” yanıtlarını ermişlerdir.

3 katılımcı yine kavramla karşılaştıklarını ifade ederken kaynak gösteremeyeceklerini söylemişlerdir. Ö11 “Evet ama kaynak gösteremem”.

1 Öğretmen kavramla öğretim programında karşılaştığını söylerken, Ö8 “Evet. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer almaktadır.” 1 katılımcı ise televizyon aracılığıyla kavramı duyduğunu belirtmiştir. Ö10 “Evet gazete TV’lerden duymuştum” 1 katılımcı da kavramla kitapta karşılaştığını söylemiştir. Ö21 “Evet. Kitap, internet kaynakları” Son olarak 11 katılımcı hayır diyerek kavramı daha önce duymadıklarını ifade etmiştir. Örneğin Ö1 “Hayır böyle bir kavram hatırlamıyorum” yanıtıyla bu kavramı daha önce duymadığını ifade etmiştir.

Tablo 10: Politik Okuryazarlık kavramının algılanışına yönelik katılımcı görüşleri

Kod	Katılımcı	Frekans
Politika konularında bilinçli olma	13	Ö1, Ö5, Ö6, Ö11, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö21, Ö22, Ö24, Ö27, Ö30
Etkin Vatandaş	3	Ö4, Ö23, Ö24
Her türlü haber kaynağını okumak/ tek kaynaktan edinilen bilgiye güvenmeme	3	Ö2, Ö7, Ö19
Yönetimle ilgili kavramları bilme	2	Ö8, Ö28
Politik haklarını bilme	3	Ö14, Ö24, Ö25

Görüşme formunda 2. soru olan politik okuryazarlık kavramı sizin için ne ifade ediyor sorusuna alınan yanıtlara göre 6 kod belirlenmiştir. En fazla katılımcının dahil olduğu “Politika konularında bilinçli olma” şeklinde ifade eden 13 katılımcı bulunmaktadır. Bazı örnekler şu şekildedir; Ö1 “Politika hakkında bilinçlenme”, Ö5 “Politika ile ilgili birçok şeyi bilen, siyasileri tanıyan ve yorum yapabilen kişiler için kullanılan bir kavram”, Ö6 “Kişilerin siyaseti değerlendirmesi temel becerileri kavramları öğrenmesi araştırması vb.” Ö15 “Siyasi olayları ve kavramları doğru anlama ve yorumlama becerisi”

Ö21 “Politika ile ilgili geniş bir bilgi birikimine sahip olmak, yorumlayabilmek, değerlendirebilmek şeklinde açıklanabilir.” 6 katılımcı kavramı “gündeme dair fikirlere sahip olma” şeklinde yorumlamıştır ve örnekleri şu şekildedir.

Ö3 “siyasi gündeme hakimiyet”.

Ö10 “Okuyan okuduğunu düşünen gündeme dair fikirlere olan olayları durumları kendi görüşüne göre değerlendiren olarak ifade edebilirim”.

Ö26 “Yaşanılan dünya ve ülkenin gündemi ve geleceğini toplumsal ve bireysel etkileri ile takip etmektir.”

Ö29 “siyasal gündemi, metinleri vs. algılayıp buna bir anlam yükleyebilmeyi ifade etmektedir.” 3 katılımcı “etkin vatandaş” kavramıyla açıklamıştır.

Ö4 “Etkin bir vatandaş olmayı.”

Ö23 “Etkin vatandaş olma gayesinde olanların sahip olması gereken bir nitelik.”

2 katılımcı “Yönetimle ilgili kavramları bilme” şeklinde ifade etmiştir.

Ö8 “Özellikle bireyin yönetime katılması ve yönetimle ilgili unsurları bilmesi”.

Ö28 ise “Siyaseti siyasi kavramları anlamlandırma yorumlama becerisi” şeklinde yanıt vermiştir.

Tablo 11: Politik okuryazarlık becerisinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alma düzeyine yönelik katılımcı görüşleri

Kod	Frekans	Katılımcı
Evet yeterince yer veriliyor.	7	Ö1, Ö2, Ö13, Ö17, Ö23, Ö25, Ö28,
Hayır yeterince yer verilmiyor.	20	Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö14, Ö15, Ö16, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö24, Ö26, Ö27, Ö29, Ö30

Politik okuryazarlık becerisi öğretim programında yeterince yer alıyor mu sorusuna karşılık 7 katılımcı yeterince yer verildiğini düşünürken, 20 katılımcı bu becerinin öğretim programında yeterince yer almadığını düşünmektedir (tablo-11).

Ö17 politik okuryazarlık becerisinin öğretim programında yeterince yer aldığını ifade ederek “ortaokul öğrencilerinin akademik seviyesine göre yeterli olduğunu düşünüyorum.” Yine benzer bir gerekçe gösteren katılımcı Ö23 “ders verdiğimiz öğrencilerin yaşlarına göre yeterli derecede yer aldığını söylemiştir.”

Ö25 de “Ünite ve kazanımlarda yeterince yer aldığını ifade etmiştir.”

Ö15, Ö13, Ö11 “Ders saatinin az olması sebebiyle yeterince yer verilmediğini, buna imkân olmadığını” ifade etmişlerdir.

Ö8 “Her sınıf düzeyinde bu becerilerle ilgili kazanımlar mevcuttur (toplamda yaklaşık 15 kazanım). Özellikle etkin vatandaşlık öğrenme alanında. Bence yeterli değildir. Diğer öğrenme alanlarında da yer verilebilir”.

Ö21 “Hayır yeterli değil. Ders konularının oldukça kapsamlı olması, zaman yetersizliği ve öğrenci yaş ve gelişim seviyelerinin uygun olmaması gerekçeler arasında gösterilebilir”. Ö24 “Hayır. Politik okuryazarlık Sosyal Bilgiler Öğretim programında kazandırılacak temel becerilerde yer almış olup yeterince ders kitaplarında yer edilmediğini, artırılması gerektiğini düşünüyorum.” demiştir.

Ö29 “Hayır çünkü değişen ve gelişen dünya ile ilişkilendirme yapıldığında politik okuryazarlığın sosyal bilgiler öğretim programında yeterince yer almadığını buna bağlı olarak politik okuryazarlık düşüncesinin henüz yeterince bir zihinsel süreçte tam olarak kavranacak düzeyde olmadığını düşünüyorum.” ifadesini kullanmıştır.

Tablo 12: Politik okuryazarlığın sosyal bilgiler ders kitaplarındaki etkinliklerde yer alma durumuna yönelik katılımcı görüşleri

Kod	Frekans	Katılımcı
Evet yer veriliyor.	13	Ö3, Ö6, Ö8, Ö11, Ö13, Ö15, Ö17, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö28, Ö29
Hayır yeterince yer verilmiyor.	17	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö9, Ö10, Ö12, Ö14, Ö16, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö27, Ö30

Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan etkinliklerde politik okuryazarlık becerisine yer veriliyor mu sorusuna yönelik olarak 13 katılımcı evet yanıtını verirken, 17 katılımcı hayır yanıtı vermiştir (tablo-12).

Yer verildiğini düşünen katılımcılardan Ö3 “üç öğrenme alanında geçiyor diye hatırlıyorum” şeklinde yanıt verirken, Ö8 “Programla paralel. Etkin vatandaşlık öğrenme alanında var. 6. Sınıfta Küresel bağlantılarda da var.” Ö15 “Evet, demokratik yaşam öğrenme alanında yer veriliyor”, Ö23 “Birey ve toplum, üretim tüketim dağıtım, küresel bağlantılar, etkin vatandaşlık öğrenme alanlarında”, Ö24 “Evet, etkin vatandaşlık öğrenme alanında”, Ö25 “Evet, örneğin

6.sınıf birey ve toplum ünitesi, 7.sınıf etkin vatandaşlık ünitesi, 6.sınıf etkin vatandaşlık ünitesi gibi”. Ö26 ise “Birey ve toplum konusu içerisinde kısmen.” İfadesini kullanmıştır.

Yeterince yer verilmediğini düşünen katılımcı örnekleri ise şu şekildedir: Ö1 “Etkinliklerde politik okuryazarlığa önemli bir vurgu yapıldığını düşünmüyorum.” Ö21 “Hayır fazla yer verilmiyor.” “Ders kitaplarında yönetim biçimleri, seçme ve seçilme hakkı, anayasaların bazı maddeleri ve özellikleri yer alıyor bunlar da zaten politik okuryazarlık kapsamında değil.” demiştir.

Tablo 13: Bireylerde politik okuryazarlıkla ilgili olması gereken özelliklere ilişkin katılımcı görüşleri

Kod	Frekans	Katılımcı
Eleştirel Olma	7	Ö1, Ö3, Ö6, Ö7, Ö10, Ö20, Ö21
Okuyan-Araştıran Olma	5	Ö1, Ö5, Ö20, Ö21, Ö23
Siyasi Konulara hâkim Olma	12	Ö8, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö25, Ö26, Ö27, Ö29, Ö30
Objektif olma	4	Ö5, Ö9, Ö15, Ö19
Yorumlama Becerisi Olma	7	Ö2, Ö6, Ö15, Ö21, Ö24, Ö27, Ö28,
Haklarını Bilme	4	Ö4, Ö11, Ö12, Ö22

Katılımcılara politik okuryazarlık bakımından yeterli donanıma sahip bir bireyde olması gereken özellikler nelerdir sorulduğunda alınan cevaplardan 6 kod belirlenmiştir (tablo 13). En fazla katılımcının dahil olduğu kod (f:12) “Siyasi konulara hâkim olmalı” ifadesidir. Bu kod için örnekler ise şöyledir;

Ö8 “Yönetime katılması, yönetim unsurlarını bilmesi, demokratik olması, hak ve sorumluluklarını bilmesi vs.”, Ö13 “Ülke içi ve dışı konulara eğilimi olması” Ö14, “Haklarını savunan, araştıran, politik tartışmalara girebilen, farklılıklara saygı duyan, demokratik kararlar alabilen”, “Ö25 Toplumu değerlendiren, toplumun geçmişi ve bugünü arasında politik bağlar kurarak buradan sonuçlar çıkarabilen, günlük yaşamını daha net algılayabilen çevresine karşı algısı her daim açık, kendi yasal haklarının bilincinde”, Ö29 “Küresel dünyada yaşanan gelişmeleri takip edip bu anlamda kendini geliştirebilir. Yerel veya evrensel düzeyde yaşanan kamusal tartışmaları algılayıp anlamlandırabilir”, Ö30 ise “Siyasi konularda uzman” ifadesini kullanmıştır.

7 katılımcının dahil olduğu “Eleştirel olmalı” başlığı için ise örnekler verilebilir;

Ö1 “Farklı politik kaynakları karşılaştırarak okumalar yapan sorgulayıcı bir birey olmak gerekir”, Ö3 “Eleştirel düşünme becerisi”, Ö6 “ileri görüşlü, hitabet yeteneği, ezber gücü, muhakeme edebilme, eleştirel yaklaşma” gibi ifadeler kullanmışlardır.

Tablo 14: Politik okuryazarlık becerisi açısından kendilerini yeterli görme düzeyine ilişkin katılımcı görüşleri

Kod	Frekans	Katılımcı
Evet	15	Ö1, Ö3, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö23, Ö24, Ö25, Ö27
Hayır	9	Ö2, Ö6, Ö7, Ö12, Ö19, Ö20, Ö21, Ö26, Ö30
Yeterince değil	6	Ö4, Ö13, Ö14, Ö22, Ö28, Ö29

Tablo 14’te görüldüğü üzere, kendinizi politik okuryazar birey olarak tanımlıyor musunuz diye sorulduğunda katılımcıların 15’i evet yanıtını vermiştir. Bu cevaplara yönelik katılımcı örnekleri şu şekildedir;

Ö1 “Politik konular dahil çeşitli konularda karşılaştırmalı okumalar yaptığım için nispeten politik okuryazar sayılabilirim”, Ö8 “Evet. Siyasetçilerin neler yapmaya çalıştıklarını görebiliyorum. Oy kullanıyorum. Yönetimle ilgili hak be sorumluluklarımı bilip kullanıyorum

vs.”, Ö10 “Evet mesela bir konu ile alakalı gündemde yer alan haberleri farklı kaynaklardan takip ederek görüşlerimi oluştururum”, Ö15 ise “Tanımlıyorum. Politik kavramları ve kurumları doğru bir şekilde bildiğimi düşünüyorum. Politik olayları ideolojik argümanlarla değil akılcı bir bakış açısı ile değerlendirdiğime inanıyorum’ şeklinde görüş belirtmiştir.

Tablo 15: Politikaya ilgi düzeyi açısından katılımcı görüşleri

Kod	Frekans	Katılımcı
İlgiliyim	12	Ö1, Ö4, Ö5, Ö9, Ö16, Ö17, Ö18, Ö20, Ö22, Ö24, Ö26, Ö28
Orta düzeyde ilgiliyim	8	Ö2, Ö3, Ö8, Ö14, Ö15, Ö21, Ö25, Ö30
Az ilgiliyim	2	Ö6, Ö23
İlgili değilim	8	Ö7, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö19, Ö27, Ö29

Katılımcılara, politikaya ilgi konusunda kendilerini nasıl değerlendikleri sorulduğunda 12 katılımcı kendilerini ilgili olarak tanımlamıştır (tablo 15). Bu katılımcı görüşlerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir;

Ö1 “İlgimi çeken konular arasında yer aldığı için araştırmalar yaptığım oluyor”, Ö16 “Özellikle uluslararası politika konusunda çok ilgili biriyimdir”, Ö17 “Politikaya karşı ilgim şöyle; ülke meseleleri konusunda fikirlerimi aşırıya kaçmamak ve anlayabileceğim kişiler olmak koşuluyla beyan etmeye çalışırım.”

Kendilerini orta düzeyde ilgili gören 8 katılımcı bulunmaktadır. Bunlara yönelik örnek görüşler şu şekildedir;

Ö15 “Görev ve sorumluluklarını bilen bir vatandaş kadar ilgim var. Politikaya karşı aşırı ilgili olmak istemem”, Ö21 “Sosyal bilgiler öğretmeni olarak genel hatlarıyla konu hakkında bilgi sahibiyim. Özel olarak ilgilendiğim bir alan değil”.

Son olarak kendilerini ilgili değilim şeklinde nitelendiren 8 katılımcı vardır. Bunlara ait görüşlerden bazıları ise şu şekildedir;

Ö7 “Politika ile aram iyi değil”, Ö10 “Uzak duruyorum çünkü politika için gelişmiş saygılı bir toplum olunmalı, fikirlere saygılı olan insanların rahatça fikirlerini gündeme getirdiği ortam olmalı”.

Tablo 16: Politik bilgi konusunda kendilerini yeterli görme düzeyine ilişkin katılımcı görüşleri

Kod	Frekans	Katılımcı
Yeterli düzey	14	Ö1, Ö4, Ö6, Ö8, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö21, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27
Orta düzeyde	14	Ö2, Ö3, Ö5, Ö9, Ö10, Ö11, Ö18, Ö19, Ö20, Ö22, Ö23, Ö28, Ö29, Ö30
Yetersiz	2	Ö7, Ö12

Katılımcılardan 28’i, kendilerini politik bilgi konusunda yeterli veya orta düzeyde yeterli görmektedir (tablo 16). Bu katılımcı görüşlerinden bazıları şu şekildedir;

Ö5 “Mümkün olduğunca farklı kaynaklardan ve yayınlardan okuyarak, araştırarak öğreniyorum”, Ö6 “Yeterli düzeyde bilgi ve donanıma sahibim”, Ö8 “Sosyal bilgiler öğretmeni olduğum için bu konuda yeterince bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum”, Ö16 “Bir okuyucu olarak yeterli olduğumu düşünüyorum”, Ö28 “Genel geçer bilgilere sahibim geliştirilmem gerekir”.

Kendini yetersiz gören 2 katılımcı var. Ö7 “Politika ile aram iyi değil” şeklinde açıklarken, Ö12 “Yetersiz” şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 17: Politikaya katılım türlerine yönelik katılımcı görüşleri

Kod	Frekans	Katılımcı
Düzenli Oy Kullanma	22	Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30
Dilekçe yazma	9	Ö6, Ö8, Ö11, Ö13, Ö15, Ö20, Ö21, Ö25, Ö28
CİMER' e başvuru	9	Ö5, Ö8, Ö11, Ö13, Ö15 Ö16, Ö23, Ö26, Ö28,
Aday olmayı düşünme	1	Ö22
Memur olmanın verdiği sınırlıklarla	3	Ö9, Ö16, Ö17
Miting/Protestolara katılma	4	Ö5, Ö7, Ö17, Ö18

Tablo 17’de görüldüğü üzere, politikaya katılım konusunda ne gibi faaliyetlerde bulduklarına dair sorulan soruya yönelik olarak katılımcıların 22’si “Düzenli oy kullanırım” şeklinde görüş belirtmiştir. Katılımcılara ait bazı görüşler şu şekildedir;

Ö1 “ Düzenli oy kullanıyorum”, Ö3 “ sandığa giderim siyasi konulardan uzak dururum”, Ö5’in cevabı ise birçok kodu kapsamına almıştır. “Elimden geldiğince katılıyorum. Duyarlı bir vatandaşın da katılması gerektiğini düşünüyorum. Düzenli oy kullanıyorum, miting ve protestolara katılıyorum, siyasi parti liderleri geldiğinde dinlemeye gidiyorum, gerekli durumlarda CİMER’ e başvuruyorum. Devlet memuru olduğumuz için açıktan siyaset yapmaya çekinsek de vatandaşlık görevlerini yerine getirmeye çalışıyorum.”

Gerekli durumlarda dilekçe yazdığını ifade eden 9 katılımcı bulunmaktadır. Ö6 “Vatandaşlık görevi olarak oy kullanırım, yeri geldiğinde dilekçe hakkımı kullanırım”, Ö7 “Düzenli oy kullanırım, dilekçe, ombudsman ve CİMER’ den yararlanırım”, Ö10 “Yasal haklar içerisinde katılıyorum mesela şimdiye kadar tüm seçimlerde oy kullandım.” Politikaya katılımı “dilekçe yazarım” şeklinde ifade eden bazı katılımcılardan örnekler şu şekildedir. Ö13 “halk için olumsuz durumlarda gerekli yerlere başvuru, dilekçe”, Ö8 “Hak ve sorumluluklarımı yerine getirir, diğer politik konulara pek karışmam. Dilekçe CİMER vs. Bunlar kullandığım haklardandır” şeklinde görüş belirtmiştir.

Miting ve protestolara katıldığını söyleyen 4 katılımcı vardır. Bu katılımcılara ait bazı görüşler ise şunlardır; Ö17 “Devlet memuru oluşum ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’na göre siyasi faaliyetlerde bulunmam yasaktır. Seçimlerde oy kullanmak ve mitinglere katılım hakkımı kullanırım.”

Memur olmanın verdiği sınırlıklarla katılım gösterdiklerini ifade eden 3 katılımcı vardır. Katılımcılardan Ö9 “Devlet memurluğunun elverdiği ölçülerde mümkün olan hususlara katılırım” şeklinde açıklama yaparken, Ö16 “Memuriyetin elverdiği ölçüde haklarımı kullanmaya çalışırım.”

Son olarak aday olmayı düşündüğünü ifade eden 1 katılımcı vardır. Ö22 “İyi politika yapabileceğimi düşünüyorum ve aday olabilirim.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Tablo 18: Öğrencilerin politik okuryazarlık beceri ve söylemlerinin yeterlilik düzeylerine ilişkin katılımcı görüşleri

Kod	Frekans	Katılımcı
Evet (Gerekçelere aşağıda değinilmiştir)	13	Ö3, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö13, Ö14, Ö17, Ö18, Ö23, Ö25, Ö28, Ö29
Hayır	11	Ö6, Ö11, Ö15, Ö16, Ö19, Ö20, Ö21, Ö24, Ö26, Ö27, Ö30
Kısmen	5	Ö1, Ö4, Ö10, Ö12, Ö22

Katılımcıların 13'ü öğrencilerin politik okuryazarlık becerisine ilişkin söylem ve davranışları sergilediğini düşündüğünü ifade etmiştir (tablo 18). Bu düşünceye ait bazı ifadeler şu şekildedir;

Ö3 “evet ilgililer ama daha çok aile ya da dış etkenler etkili olduğunu düşünüyorum” yanıtını verirken, katılımcılardan Ö5 benzeri bir yorumla çalışmamıza katkı sunmuştur. “Öğrencilerimiz ortaokul öğrencisi olduğu için anne babalarının yönlendirmeleri doğrultusunda söylem ve davranışlarda bulduklarını düşünüyorum.” Ö13 ise “Bazı öğrencilerim okulda bahsedilenler dışında aile muhabbetleri ve TV’den duyduklarını dile getiriyor. Bunların kendi fikirleri olduğunu düşünmüyorum” şeklinde görüş bildirmiştir. Ö17 ise “Bazı öğrencilerimiz sergiliyor. Örneğin; ülkemizin gelişip kalkınması konusunda öğrencilerimiz arasında farklı görüşler vardır. Fikirlerini beyan ederken saygı çerçevesi içerisinde davranmaya önem vermektedirler.” Ö18 “Evet en basit örnek olarak biz sınıfta çoğunluk kuralını uygularız”.

Hayır yanıtını 11 katılımcı verirken, öğrencilerinin kısmen politik söylem ve davranışlarda bulunduğunu düşünen 5 katılımcı dikkat çekmektedir. Ö10 “Maalesef çok değil evet belli öğrenciler var ama çoğunluk popüler kültür doğrultusunda beklenti içindeler” diye görüş belirtmiştir.

Tablo 19: Politik okuryazarlık becerilerinin öğrencilere kazandırılma biçimine yönelik katılımcı görüşleri

Kod	Frekans	Katılımcı
Örnekleri sunma, araç-gereç kullanma (harita vb.),	5	Ö8, Ö13, Ö25, Ö27, Ö28,
Objektif uygulamalar, yaparak-yaşayarak öğrenme fırsatı	6	Ö1, Ö3, Ö5, Ö10, Ö20, Ö22, Ö25,
Demokratik uygulamalar (Sınıf başkanı seçimi gibi)	10	Ö4, Ö6, Ö9, Ö10, Ö11, Ö14, Ö18, Ö21, Ö23, Ö24
Drama	2	Ö25, Ö28
Kitap okuma	2	Ö19, Ö26,
Münazara	1	Ö29

Politik okuryazarlık becerisinin öğrencilere kazandırılması için önerileriniz nelerdir? sorusuna verilen cevaplar 6 için kod belirlenmiştir (tablo 19). En fazla katılımcının dahil olduğu kod Demokratik uygulamalar (sınıf başkanı seçimi gibi). 10 katılımcı bu şekilde öneri sunmuştur. 6 katılımcı ise, “Objektif uygulamalar, yaparak-yaşayarak öğrenme fırsatı” şeklinde görüş belirtmiştir. 5 katılımcı, örnekleri sunma, araç-gereç kullanma (harita vb.) önerilerini sunarken, 2 katılımcı kitap okumalarına vurgu yapmıştır. Yine 2 katılımcı drama etkinlikleri yapılmalı şeklinde cevap verirken, 1 katılımcı da münazara yapılabilir şeklinde yanıt vermiştir. Bu becerinin öğrencilere kazandırılması için katılımcıların önerilerini sordüğümüzda büyük çoğunluğu sınıf başkanı vb gibi demokratik uygulamaları öneri olarak sunmuştur. Örneğin;

Ö4 “Demokratik bir sınıf ortamı olmalı” şeklinde görüşünü belirtirken, Ö6: “Okul temsilcisi seçimlerinde farkındalık oluştururum” demiştir. Ö9 ise “Hoşgörü ve saygı konusu kesinlikle kazandırılması farklı görüşlerin olabileceğini ve bunlar kabullenebilmesi demokrasi kavramının tam anlamıyla öğretilmesi gerekir” demiştir.

Objektif uygulamalar, yaparak-yaşayarak öğrenme fırsatı kodu için katılımcı örnekleri şu şekildedir;

Ö1 “Uygun olan ders konularıyla örtük program şeklinde çalışmalar yapılabilir”, Ö5 “Takım tutar gibi bir tarafa kapılıp asla vazgeçilmez politikalar peşinde koşmamaları gerektiği, en

önemli şeyin devlet olduğu kavratılmalı, yaparak yaşayarak sonuçlarını görebilecekleri benzer etkinlikleri okul ortamında yaşayabilecekleri etkinlikler düzenlenebilir.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Örnekleri sunma, araç-gereç kullanma (harita vb.) kodu için katılımcı örnekleri şu şekildedir; Ö8 “Uygulamaya yönelik etkinlikler olmalı. Örnek olaylar kullanılmalı.”, Ö27 “Örnek olaylar yöntemiyle kazandırılabilir.”, Ö28 “Sınıfa örnek olay getirilip bunu detaylı olarak inceleme, 5 N 1 K tekniği kullanma”.

Drama kodu için katılımcılardan Ö25 “Görsel işitsel öğretim araçlarından yararlanılabilir. Ayrıca drama etkinliklerinin de faydalı olacağını düşünüyorum” şeklinde yanıt vermiştir.

Kitap okuma başlığına örnek verilecek olursa; Ö19 “Çocukların fikirlerini söylemelerine izin verilmeli, daha toplumsal kitapları okuyabilir, filmleri izleyebilir ders kitaplarında da anlatılabilir” demiştir.

Katılımcılardan Ö29 ise “online münazara eğitimi verilip ilerleyen süreçte online münazaralar yapılabilir, ortak metinden hareketle farklı düşünce ortamı oluşturulabilir” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada iki alt problem üzerinde durulmuştur. İlk olarak politik okuryazarlık becerisinin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alma düzeyi ile ilgili doküman incelemesi yapılmıştır. Daha sonra ise İstanbul ilinde bulunan okullardan rastgele seçilen 30 öğretmenin politik okuryazarlıkla ilgili görüşleri, 11 açık uçlu soru ile alınmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulup bulgulara ulaşılmıştır.

Birinci alt problem olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında politik okuryazarlık becerisinin yer alma durumunun tespiti açısından yapılan incelemede öncelikle bu beceriyle ilişkili kavramların hem 2005 hem de 2018 programında yer aldığı görülmektedir. 2005 programında toplam 15 beceri, 2017 programında 26 beceri ve 2018 programında 27 beceri bulunmaktadır.

Bu becerilerden (eleştirel düşünme, iletişim, araştırma, problem çözme, karar verme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, gözlem, mekân algılama, zaman ve kronoloji algılama, değişim ve sürekliliği algılama, girişimcilik, empati ve sosyal katılım becerileri) 2005 ve 2017’deki öğretim programlarında yer almaktadır. 2018 SBÖP’ e ise eklenen yeni beceri ifadeleri; Çevre okuryazarlığı, **politik okuryazarlık**, finansal okuryazarlık, dijital okuryazarlık, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, konum analizi, öz denetim, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, yenilikçi düşünme (MEB, 2018). SBÖP’ de 7 adet okuryazarlık becerisi yer almaktadır. Sosyal bilgiler alanında politik okuryazarlığa ilişkin daha önce yapılan araştırmalar incelendiğinde 7 öğrenme alanına sahip Sosyal Bilgiler Öğretim Programının dört öğrenme alanında politik okuryazarlık becerisi ile ilgili ünite, tema ve kazanımlara yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır (Görmez, 2018). Yine Görmez (2018) Öğretim Programında “Birey ve Toplum, Etkin Vatandaşlık, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Küresel ve İnsanlar, Yerler ve Çevreler” adlı öğrenme alanlarının politik okuryazarlık becerisi ile ilgili ünitelere, temalara ve kazanımlara yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalarda politik okuryazarlığa ilişkin kazanımların daha çok Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında yer aldığı gözlemlenmiştir. Aslan’a (2019) ait çalışmada, politik okuryazarlık becerisinin hemen hemen tüm sınıf seviyelerinde “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanındaki kazanımlarla doğrudan ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kara ve Tangülü (2017) SBÖP’i hukuk ve politik okuryazarlığı açısından incelemiş ve sosyal bilgiler öğretim programın genel amaçlarından toplam 17 madde içerisinde

9'unun hukuk ve politik okuryazarlıkla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alan yazındaki sonuçlar bu çalışmaların bulgularını destekler niteliktedir. Öğretim programlarında politik okuryazarlığa yeterince yer verilmesi bilinçli, etkin, faaliyetlere katılım gösteren öğrencilerin yetişmesi adına son derece önemlidir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin politik okuryazarlık becerisine ilişkin görüşlerinin alındığı ikinci alt probleme yönelik olarak çok çeşitli bulgulara ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin çoğunun politik okuryazarlığa aşina oldukları, kaynak olarak da çoğunlukla makale ve akademik kaynaklardan bu farkındalığı oluşturduklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuca varılmasında katılımcıların bir bölümünün lisansüstü programlar mezunu veya akademik çalışmaları takip etmeleriyle ilişkili olduğu düşünülebilir. Bazı öğretmenler bu beceriyi internet/sosyal medya aracılığıyla duyduklarını belirtirken, bazı öğretmenler lisans alan bilgisi derslerinde duyduklarını ifade etmişlerdir. Politik okuryazarlık kavramı beceri olarak 2018 sosyal bilgiler öğretim programına eklenmiştir. Ancak katılımcılardan sadece 1 kişi kavramı öğretim programı aracılığıyla duyduğunu ifade etmiştir. Öğretmenler için yol haritası niteliğinde olan öğretim programlarının takibi son derece önemlidir. Bu nedenle hizmet öncesi ve hizmetiçi faaliyetlerle program ve beceri okuryazarlığının yeterince oluşturulmadığı söylenebilir. Diğer yandan literatür incelendiğinde akademik çalışmaların daha çok öğretmen adayları ve ortaokul öğrencileri ile yapıldığı sonucuna varılmıştır. Akademik çalışmalara öğretmenlerin katılımcı olarak dahil edilmeleri dolaylı da olsa bu tarz önemli konulara dönük farkındalık düzeylerini artırabilir. Etkin vatandaş yetiştirmede son derece önemli bir konumda olan sosyal bilgiler öğretmenleri bu beceri ile ilgili yeterince bilgilendirilmeli ve bu beceri farkındalığı mutlaka oluşturulmalıdır.

Öğretmenlerin çoğu politik okuryazarlığı “politik konularda bilinçli olma” olarak algıladıklarını ifade etmiştir. Katılımcılardan bazıları “gündeme dair fikirlere sahip olma” yanıtı verirken, bazı katılımcılar “her türlü haber kaynağını okumak/tek kaynaktan edinilen bilgiye güvenmeme”, “Politik haklarını bilme”, “Gündeme dair fikirlere sahip olma”, “Yönetimle ilgili kavramları bilme”, “etkin vatandaş” cevaplarını vermişlerdir. Bilinçli vatandaş olma politik okuryazarlık için önemlidir. Öğretmenlerin, bilinçli bir vatandaş olarak yetiştirme, politik haklarını bilme, yönetimle ilgili kavramları bilme, etkin vatandaş olma özelliklerini öğrencilere kazandırma sorumluluğuyla politik okuryazarlığa bu açıdan baktıkları söylenebilir. Ay ve Yavuz (2016) çalışmalarında politik okuryazarlığı, toplumsal hayatın işleyiş şeklini anlayabilmek ve bireylerin günlük yaşamın ayrılmaz parçası olan politik meselelere dair eleştirel düşünme becerisine ve temel politik bilgilere sahip olması şeklinde açıklamıştır. Bu sonuçlar çalışmamıza ait sonuçlarla belli bazı noktalarda paralellik göstermektedir.

Katılımcıların yarısından fazlası politik okuryazarlık kavramının sosyal bilgiler öğretim programında yeterince yer almadığını düşündüğü ifade etmiştir. Oysa ilgili program incelendiğinde bu beceri ve kavramın hemen hemen programın tüm boyutlarında yer bulduğu, tüm sınıf düzeylerinde ve özellikle etkin vatandaşlık ile birey ve toplum öğrenme alanlarında işlendiği, 27 ana beceriden biri olduğu görülmektedir. Bu bulgu yine öğretmenlerin öğretim programı hususunda yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıklarına işaret etmektedir. Oysa öğretim programları bir disiplinin anayasası hükmünde olup, öğretmenlerin en temel rehberi konumundadır.

Öğretmenlerin yarısından fazlası politik okuryazarlığın sosyal bilgiler ders kitaplarında ve kitap etkinliklerinde yeterince yer almadığı görüşüne sahiptir. Politik okuryazarlık becerisi ve kavramının programa yeni eklenmesi nedeniyle kitaplarda istenen düzeyde yer verilmediği sonucu çıkarılabilir. Ancak öğrencilerin en temel ders kaynağının ders kitabı olduğu gerçeğine binaen tüm ders kitaplarında gerektiği kadar bu beceriye yer verilmesi politika algısı yüksek bireylerin yaygınlaşması açısından önem taşımaktadır.

Katılımcıların birçoğu politik okuryazarlık becerisine sahip bireylerin öncelikle siyasi konulara hâkim olma, eleştirel ve yorumlama becerilerine sahip olma, okuyan-araştıran bireyler olma gibi özelliklere sahip olmaları gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu bulgu Şan'a (2019) ait çalışma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada da politik okuryazarlık kavramı eleştirel olma, objektif olma, Siyasi konular hakkında bilgi sahibi olma, haklarını bilme ve kullanma gibi hususlarla ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu veriler öğretmenlerin bu becerinin genel anlamda da olsa içeriği hususunda rasyonel bazı imajlara sahip olduklarına işaret etmektedir.

Katılımcıların yaklaşık üçte biri kendisini politik okuryazarlıkla ilgili bir birey olarak görürken, yaklaşık dörtte biri orta düzeyde ilgili, yaklaşık dörtte biri de ilgili olmadığını ifade etmiştir. Kaya'ya (2013) ait çalışmada, gündemi radyo veya televizyondan takip etme, gündemle ilgili haber ve yorumları okuma, yazılı basınla ilgilenme, haber yorumlarından sonuç çıkararak bunları belirli çevrelerde tartışabilmeyi politik ilgi olarak tanımlamıştır. Özellikle güncel medyada politikaya yer verilmesi öğretmenlerin kendilerini politik okuryazarlıkla ilgili birey olarak tanımlamalarında etkili olduğu söylenebilir.

Katılımcıların hemen hemen tamamı politik bilgiler konusunda kendilerini yeterli veya orta düzeyde yeterli görmektedirler. Kendilerini yeterli ve orta düzeyde politik bilgiye sahip olduğunu düşünen 28 katılımcının 14'ü erkek 14'ü kadın katılımcıdır. Politik bilgi konusunda kendini yetersiz gören 2 katılımcıdan da biri erkek diğeri kadındır. Yine Kaya'ya (2013) ait çalışmada erkek öğretmen adaylarının kadın adaylara göre kendilerini politika konusunda daha bilgili tanımladıkları bulgulanmıştır. Belirtilen bu bulgu çalışma sonucumuzla tam uyum göstermemektedir. Ancak bir boyutuyla bu sonuç, mesleğe atanan kadın öğretmenlerde politikaya yönelik bir eğilimin ve farkındalığın artmış olabileceğine de işaret edebilmektedir.

Öğretmenlerin üçte ikiden fazlası (22) politikaya katılım olarak “düzenli oy kullanmayı”, 9 katılımcının “dilekçe yazmayı”, 9 katılımcının “CİMER'e başvuruyu vurgu yapmayı”, 4 katılımcının “miting ve protestolara katılmayı”, 3 katılımcının ise “memur olmanın verdiği sınırlıklarla” katılım sağlayabileceğini ifade etmiştir. Düzenli oy kullanımı şeklinde cevap veren öğretmenlerin cinsiyetlerine bakıldığında 11'i erkek 11'i kadın olduğu görülmektedir. Dağ ve Koçer de (2019) çalışmalarında, gençlerin en yoğun biçimde rağbet gösterdiği politik katılım biçiminin oy kullanmak olduğu sonucuna ulaşmıştır. “Dilekçe yazarım” diyen 9 katılımcıdan 7'si kadın 2'si erkektir. “CİMER'e başvururum” diyen 9 katılımcıdan 5'i kadın 4'ü erkektir. “Miting ve protestolara katılırım” diyen 4 katılımcıdan 4'ünün de erkek olduğu görülmektedir. Yine bu sonuçlar da özellikle erken katılımcıların olası bazı riskleri göze alma konusunda kadınlara göre daha ön planda oldukları, kadınların ise daha yasal çerçevede (dilekçe yazma gibi) davranmaya meyilli oldukları çıkarımı yapılabilir. Kısmen bu sonuçları destekler nitelik bir çalışmada (Doğanay, Çuhadar ve Sarı 2007) erkek öğrencilerin siyasal katılımçılık ortalamalarının kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine Kaya'ya ait (2013) çalışmada “politikaya katılım açısından kız öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun katılımı oy kullanma ile sınırlı kalmıştır. Erkek öğretmen adaylarının ise oy kullanmanın dışında ileri düzey politik aktivitelere de katıldıkları belirlenmiştir”. Bu çalışmaların bulguları da ulaştığımız bulgularla benzerlik göstermektedir. Öte yandan cinsiyetin politik katılımı önemli bir role sahip olduğunun savunulduğu başka çalışmalar da mevcuttur (Yücekök, 1987, Aktaran, Yeşilkuş, 2020).

Son olarak katılımcıların yaklaşık yarısı (13) öğrencilerin politik okuryazarlık becerisine ilişkin söylem ve davranışları sergilediğini ifade etmektedir. Yaklaşık üçte biri ise bu davranışları sergilemediklerini ifade etmektedir. Aslan (2019) çalışmasında öğrencilerin; arabulucu olma, farklı düşüncelere hoşgörü gösterme, karşılaştıkları sorunları dile getirme, insanlarla empati kurma ve aktif katılım gibi politik davranışlar konusunda iyi düzeyde oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç araştırma bulgularımızla paralellik göstermektedir. Aslan (2019)

çalışmasında ayrıca öğrencilerin gündemi takip ederken gazete, internet, televizyon gibi haber kaynağına başvurmalarını, politik okuryazar bir birey için yetersiz bir davranış olarak değerlendirmiştir.

Öneriler

1. Politik okuryazarlık konusunun daha doğru anlaşılması ve uygulama noktasında yol gösterici olması bakımından konuyla ilgili daha fazla araştırma yapılması alan yazına katkı sağlayacaktır.
2. Öğretmenlere hizmet içi eğitimlerle bu beceriye yönelik bilgilendirmeler yapılabilir.
3. Hem politik okuryazarlığın oy kullanmak dışında diğer boyutlarıyla ilgili hem de öğretim programında politik okuryazarlık ile ilişkili olan kavram, beceri ve değerlere yönelik öğretmenlerin dikkatini çekmek üzere seminerler verilebilir.
4. Öğretmenlere, bireylerde politik okuryazarlıkla ilgili olması gereken özelliklere ilişkin seminerler verilebilir.
5. Öğretmenlerin, politik okuryazarlık kavramını derslerine yansıtmaları için ne tür etkinlikler kullanabileceklerine yönelik bir araştırma yapılabilir. Bu araştırma sonucuna göre bir proje çerçevesinde sosyal bilgiler öğretmenleri ile birlikte politik okuryazarlık becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler tasarlanabilir.
6. Araştırma Türkiye geneli sosyal bilgiler öğretmenlerinin politik okuryazarlık bilgi ve görüşlerini incelemek üzere genişletilebilir.

Kaynakça

- Akhan, O. (2011). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının politika bilimine yönelik eğilimlerinin belirlenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aköz, S. (2018). Politika kavramının siyaset kavramı yerine kullanılması ve bilimsellik tartışmaları bağlamında devlet olgusuyla ilişkisi. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(5), 160-180.
- Aristoteles. (1975). *Politika*, (Çev. M. Tuncay) İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Arslan, M. (2009). Eğitim Bilimine Giriş M. Arslan, (Ed.). *Eğitimle İlgili Temel Kavramlar*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aslan, H.M. (2019). *Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin politik okuryazarlık becerilerinin incelenmesi*, (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ay, T.S. ve Yavuz, Ü. (2016). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde okuryazarlık becerilerini kazandırmaya yönelik gerçekleştirdikleri uygulamalar, *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 6(2), 31-63.
- Aybek, B. ve Aslan, S. (2017). Öğretmen adaylarının öz-düzenleme düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Eğitimde Kurum ve Uygulama*, 13(3), 455-470.

- Bahtiyar, A. ve Can, B. (2016). Fen öğretmen adaylarının bilimsel süreç becerileri ile bilimsel araştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (42), 47-58.
- Bilgili, A. S. (2008). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri*. Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches* (2. Baskı). USA: SAGE Publications.
- Creswell, J.W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*, (Çev. M. Bütün, S.B. Demir) Siyasal Kitapevi. (Orijinal Eserin Basım Tarihi 2013, 3 Baskı).
- Dağ, N. ve Koçer, M. (2019). Türkiye’de politik okuryazarlık, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2152-2175.
- Demir, A.G. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siyaset Okuryazarlık Durumları (İnönü Üniversitesi Örneği)*. (Yayın No. 552822) [Yüksek Lisans tezi, İnönü Üniversitesi].
- Doğan, S. (2014). *Eğitim bilime giriş kitabı*. C. T. Uğurlu, (Ed.). *Eğitimin İşlevleri*. (1-17) Ankara: Eğiten Kitap
- Doğanay, A., Çuhadar, A. ve Sarı, M. (2007). Öğretmen adaylarının siyasal katılımçılık düzeylerine çeşitli etmenlerin etkisinin demokratik vatandaşlık eğitimi bağlamında incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 50(50), 213-246.
- Duban, N. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının fen ve teknoloji okur-yazarı bireylere ve bu bireylerin yetiştirilmesine ilişkin görüşleri, *Kurumsal Eğitim Bilim Dergisi*, 3(2), 162-174.
- Faiz, M. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının siyaset okuryazarlık durumları* (Yayınlanmış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Görmez, E. (2018) Güncellenen Sosyal bilgiler programının politik okuryazarlık becerisi bakımından yeterliliği, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 109-114.
- Gül, G. (2004). Birey toplum eğitim ve öğretmen. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 223-236.
- Güleç, S. ve Hüdevendigar, M.N. (2020). Sosyal bilgiler eğitimi alanında okuryazarlık becerisi başlığında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi, *International Journal of Humanities and Research*, 3(4), 24-36.
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık yaklaşımları, *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, (4)3, 224-246.
- Hatipoğlu, A. (2016). Eğitim ve siyasal değişim: Türk devrimi’nin eğitime yüklediği anlam, *Sosyoloji Dergisi*, 99-117.
- Kapani, M. (2019). *Politika Bilimine Giriş*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kara, H. ve Tangülü, Z. (2017). Sosyal bilgiler öğretim programında hukuk ve politik okuryazarlığı üzerine bir durum incelemesi, *Araştırma Ve Deneyim Dergisi*, 2(1), 1-28.

- Kaya, B. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık algıları ile politik ilgi ve katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 170-189.
- Köksal, H. ve Erol, M. (2021). Politik okuryazarlık ölçeğinin geliştirilmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 444-471.
- Kuş, Z. ve Aksu, A. (2017). Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin inançları, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (8), 19-41.
- Kuş, Z. (2013). Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar. E. Gençtürk ve K. Karatekin, (Ed.), *Politik Okuryazarlık ve Aktif Vatandaşlık*. Pegem Akademi.
- MEB (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>.
- Önal, İ.(2010). Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık: türkiye deneyimi, *Bilgi Dünyası*, 11(1), 101-121.
- Selçuk, Z., Palancı M., Kandemir, M. ve DüNDAR, H. (2014). Eğitim ve bilim dergisinde yayınlanan araştırmaların eğilimleri: İçerik analizi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39 (173), 428-449.
- Şan, S. (2019). Etkin vatandaş olma yolunda okuryazar olmak: Politik okuryazarlık ve hukuk okuryazarlığı. Öztürk, C., İbrahimoglu,Z. ve Yıldırım,G., (Edt), Kuramsal temeller ve güncel tartışmalar ışığında 21. Yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi içinde (1. Baskı, s.219- 235), Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Şan, S. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Eğitimi Odaklı Politik Okuryazarlığının Geliştirilmesi*. (Yayın No. 705659) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi].
- Tarhan, Ö. (2015). Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının politik okuryazarlığa ilişkin görüşleri, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (9), 649-669.
- Tarhan, Ö. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin siyaset okuryazarlık düzeyleri ve temel siyaset bilimine ilişkin görüşleri* (Yayınlanmış doktora tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Taylan, H.H. (2011). Sosyal bilimlerde kullanılan içerik analizi ve söylem analizinin karşılaştırılması, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 63-76.
- Uçak, N.Ö. (2010). Bilgi: Çok yüzlü bir kavram, *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 24(4), 705-722.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi, *ODTÜ Duction And Science*, (23), 7-17.

Yeşilkuş, F. (2020) *Politik İlgi İle Politik Katılım Arasındaki İlişkide Siyasal Açından Sosyal Medya Algısının Aracılık Rolü: Belediye Meclis Üyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Yayın No. 628438) [Yüksek Lisans tezi, Çağ Üniversitesi].